

Türkmen Atasözlerinde Meslek Adları

Levent DOĞAN¹

Öz

Türkmen sözlü edebiyatında atasözleri *nakıl* olarak adlandırılır. Tarihin derinliklerinden günümüze süzölen atasözleri toplumların sosyo-kültürel hayatının bir görüntüsü niteliğindedir. Her biri ustaca ve bilgece söylenmiş olan bu sözlerde toplumun içinden pek çok kavram ve ayrıntı bir konu çevresinde anlatıma inceliklerle yerleştirilerek işlenmiştir. Bu yüzden dilin manevi varlıkları sayılan atasözleri bir milleti anlamak, görmek ve tanımak noktasında üstlendikleri rol açısından çok önemlidirler. Mesleklerin insan hayatında önemli bir yeri vardır. Ekonomik faaliyetler kapsamında bulunan meslekler insanoğlunun varoluşuyla ortaya çıkmış ve insanların gereksinimleri doğrultusunda günümüze kadar çeşitlenerek gelmiştir. Bu araştırmada Oğuz grubu (Güney-Batı) Türk lehçelerinin doğu kolunda yer alan Türkmen Türkçesinin atasözlerinden hareketle Türkmenlere özgü meslekler ortaya konulmuştur. Çalışmada atasözleri dışında Türkmençe sözlüklerde geçen meslek adlarına da yer verilmiş ve çok sayıda mesleğe ulaşılmıştır. Ayrıca Türkmen atasözlerinden elde edilen meslek adları ile Eski Türkçe Dönemi, Dîvânu Lugâti't-Türk ve Kutadgu Bilig'de bulunan meslek adları arasında bir kısım benzer sözcüklere rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkmen Türkçesi, Atasözleri, Meslek Adları

Turkmen Proverbs Related to Occupation

Abstract

In Turkmen oral literature proverbs are known as "nakil". Proverbs reflects socio-cultural life of the people from ancient time till nowadays and is used skillfully and wisely. Proverbs are considered to be spiritual beings of language; therefore, they are very important in terms of the role they play in understanding and recognizing nation. Proverbs related to the occupation play great role in human life. Occupations which are used in economic appeared together with existence of human beings and have been diversified to the present day in accordance with the needs of people. Turkmen Turkish is the eastern branch of the Turkish dialects of the Oghuz group (South-West) and the study is based on the proverbs connected to occupations of Turkmen Turkish. Apart from proverbs the study covers the words taken from Turkmen dictionaries with meaning of profession. Beside this some similarities were found between Turkmen proverbs standing for profession and the names of professions from the Old Turkish Period, Dîvânu Lugâti't-Türk and Kutadgu Bilig.

Key Words: Turkmen Turkish, Proverbs, Profession Names

Atıf İçin / Please Cite As:

Doğan, L. (2020). Türkmen atasözlerinde meslek adları. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 648-664.

Geliş Tarihi / Received Date: 30.03.2019

Kabul Tarihi / Accepted Date: 03.06.2019

¹ Dr. Öğr. Üyesi - Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, ldogan@trakya.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0538-4002

Giriş

Her ulusun söz varlığında atasözlerinin ayrı bir yeri bulunmaktadır. Atasözleri; bir toplumun geçmişini, kültür yapısını, yaşam biçimini, gelenek-göreneklerini ortaya koyan özlü anlatımlardır. Bu bakımdan ait olduğu toplum hakkında geniş bilgiler sunar. Bununla birlikte sözlü geleneğin bir ürünü olan atasözleri, bünyesinde barındırdıkları zengin malzeme yönüyle meydana geldikleri toplumun farklı alanlarına ilişkin pek çok kavramın görülmesinde önemli dil yapıları sayılır.

Atasözlerine ilişkin diğer özellikler bu terim üzerine yapılan tanım ve açıklamalardan belirlenebilmektedir:

Ömer Asım Aksoy (2017, s. 13), atasözleri için “*Toplumbilim, rubbilim, eğitbilim, ekonomi, felsefe, tarih, ahlak, folklor gibi birçok konuları ilgilendiren ve birçok yönlerden inceleme konusu edilmeye değer ulusal varlıklar.*” diyerek atasözlerinin diğer alanlarla olan ilişkisine dikkat çekmiştir.

Dehri Dilçin (2000, s. 15) ise atasözlerini “*Beşer cemiyetiyle beraber doğmuş, onunla birlikte oba, boy ve oymak olarak asırlarca göçebe hayatı yaşamış ve nihayet gelişip özleşerek de ulusal hâle yükselmiş, medenileşmiş törelerdir.*” biçiminde tanımlamıştır. Dilçin’in tanımında ilk insanların yaşama biçimi olan göçebelik zamanında atasözlerinin varlığına değinmesi bu hikmet dolu sözlerin çok eski ve uzun bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir.

Celal Beydili (2004, s. 4), atasözlerine “*Cilt cilt kitaplar dolusu mana ve hikmeti özüne sığdıran- bu halk yaratıcılığının örnekleri bitiren², yetiren³, getiren halk dehasının sağlam halk felsefesinin narin zerreleridir.*” şeklinde bir tanımlama getirmiştir.

Mehmet Kılıç (1996, s. 14), atasözlerine mahsus özellikleri; “*kısa sözde geniş mana ifade etmek, etkileyicilik, derin düşünce, akıl-mantık, millîlik ve mecazi anlamlılık*” olarak sıralamıştır.

Türkmen Türkçesi atasözlerine bakıldığında şekli, sözdizimi, özellikleri, konuları ve anlamları bakımından Türkiye Türkçesi atasözleriyle büyük benzerlikler gösterir. Hatta bazı atasözleri Türkiye Türkçesiyle özdeştir. Meslekleri ele aldığımız Türkmen Türkçesi atasözlerinden ortak veya benzer olanlara birkaç örnek şu şekildedir: **TkmT** *Avcı nâçe al bilse, av hem sonça yol biler.* “Avcı ne kadar hile bilirse, av da o kadar yol bilir.” **TT** *Avcı ne kadar hile bilirse, avı o kadar yol bilir.* **TkmT** *Çobanı köp bolsa, toklusu haram öler.* “Çobanı çok olursa, toklusu murdar ölü.” **TT** *Çoban çok olanda koyun murdar ölü.* **TkmT** *Bir akmağın guya atan daşını on derviş çıkarıp bilmez.* “Bir ahmağın attığı taşı on derviş çıkaramaz.” **TT** *Bir deli kuyuya taş atmış, kırk akıllı çıkaramamış.* **TkmT** *Gassap tanışına süyek berer.* “Kasap tanıdığına kemik verir.” **TT** *Kasap anasına da kemik satar.* **TkmT** *Geçi tayak iyisi gelse, çobana süykener.* “Keçi dayak isterse, çobana sürtünür.” **TT** *Eceli gelen keçi çobanın dayağına sürünür.* vb. daha birçok örnek bulunmaktadır.

Türkmen halk edebiyatı ürünlerinin en eski örneklerine Dîvânü Lugâtü't-Türk'te rastlanır. Örneğin, Divandaki atasözleri hem eserin yazıldığı yüzyılda hem de ondan önceki devirlerde söylenen ve bazıları bugün dahi Türkmenler arasında kullanılmaya devam edilen sözlerdir (Kılıç, 1996, s. 1).

Türkmenler oldukça zengin bir folklor hazinesine sahiptir. Bu folklor hazinesi içinde atasözleri, Türkmenler arasında en çok bulunan türlerden biridir (Çınar, 1996, s. 358). Atasözleri, atalarımızın bilgece ve zekice söyledikleri sözler olması yönüyle Türkmenler tarafından anonim halk edebiyatının belki de en önemli ürünleri olarak görülmektedir (Kılıç, 1996, s. 14).

Türkmenlerde atasözlerinin eğitim amaçlı kullanılması bir gelenek hâline gelmiştir. Mehmet Kılıç (1996, s. 14) Türkmenlerin çocuklara nasihat vermede, onların edepli ve itibarlı kişiler olarak yetişmesinde bu nezaket ve görgü kurallarıyla dolu atasözlerine başvurduklarını belirtmektedir.

Türkmen atasözlerinin doğuşu ve gelişimi anonim halk yaratıcılığındaki diğer ürünlerin ortaya çıkışına benzemektedir. Başlangıçta elbette birileri tarafından söylenmiş olan bu sözler daha sonra halk tarafından benimsendiği için ilk söyleyenlerin adı sanı zamanla unutulmuştur (Kılıç, 1996, s. 2). Türkmenler, millî benliklerini ve millî değerlerini yansıtan atasözleri dile getirmişlerdir. Onların olup bitmiş olaylarla ilgili görüşleri, bu olaylar karşısında almış oldukları tavırları ve yaşamda önem verdikleri unsurların hepsi bu sözlü anlatım türünde görülmektedir.

² Azr.: bitirmek: “sonuçlamak”

³ Azr.: yetirmek: “ulaştırmak”

Türkmen Atasözlerinde Meslek Adları

Türkmen halkının günlük yaşamına dair birçok şeyi atasözlerinde bulmak mümkündür. Yaşamın bir parçası olan meslekler de bunlardan birisidir. Bu bağlamda atasözleri Türkmenlere ait meslek adlarının tespitinde yardımcı kaynaklardır.

İlk çağlardan bu yana insanlar hayatını idame ettirebilmek amacıyla çeşitli ekonomik faaliyetlerde bulunmuşlardır. Buna bağlı olarak geçim kaynakları içinde bulunulan devrin koşullarına göre devamlı bir değişime uğramıştır. Dolayısıyla o günden bugüne farklı birçok meslek ortaya çıkmıştır. Fakat eski zamanların pek çok mesleği günümüzdeki teknolojik gelişmelerin hızla ilerlemesinden etkilenerek kaybolmaya başlamıştır (Tez, 2016, s. 41). Özellikle el emeğine ve ustalığa dayalı meslekler; makineleşmenin artması, kitlesel üretim ve seri tüketim, el işine yatkın çırak bulmanın zorluğu ve el yapımı ürünlere müşteri bulunamaması gibi nedenlerden dolayı zaman içinde yok olup gitmektedir (Tez, 2016, s. 42).

Her ülkede yaygınlık kazanan meslek grupları ülkenin coğrafi konumuna göre değişiklik gösterir. Tüm dünyayla ortak olan bazı meslekler dışında sadece o topluma özgü mesleklerin ortaya çıkışında ülkenin yeryüzü şekilleri başta olmak üzere iklim ve bitki örtüsü, toprak özellikleri ve toplumun ihtiyaçları etkili olmuştur. Bir toplumda yer alan meslek grupları da atasözleri gibi o toplumun siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel yapısına yönelik ipuçları verir.

Yöntem

Bu çalışmada Türkmen atasözlerinde yer alan meslek adları tespit edilerek ortaya konmuştur. Tespit edilen adlar belli başlıklar altında sınıflandırıldıktan sonra kökenine ulaşılan meslek adının yanında hangi dilden geçtiği gösterilmiştir. Meslek adları sınıflandırılırken Serkan Şen¹ ve Galip Güner²'in konuyla ilgili çalışmalarındaki tasniflerden faydalanılmıştır. Atasözlerinde bulunan meslek adları dışında İlhan Çenel'in³ Türkmen Türkçesi Sözlüğü ile Talat Tekin ve diğerlerinin hazırladığı Türkmençe-Türkçe Sözlük'te geçen meslek adları da taranmıştır. Ancak bu sözlüklerden ulaşılan meslek adları çalışmada sadece alfabetik bir şekilde sıralanarak gösterilmiş, herhangi bir sınıflamaya ya da köken bakımından değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. Ayrıca çalışmada gerek örnek olarak kullanılan atasözlerinde gerekse belirlenen meslek adlarında taranan atasözü kitapları ile sözlüklerdeki şekil ve anlamlara bağlı kalmıştır.

Bulgular

Türkmen atasözlerinde meslek anlamına gelen *kär ve keşp* sözcükleri bulunur. Bunlarla birlikte Türkmençe-Türkçe Sözlük'te rastlanılan *senet ve hünär* de meslek karşılığı kullanılan diğer sözcüklerdir. Yine bu alanla ilintili olarak bahsi geçen sözlükte *hünärli* (meslek sahibi), *hünärlilik* (bir meslek sahibi olma) ve *işdeş, kârdeş* (meslektaş) terimleri yer alır.

Türkmen Türkçesi atasözlerindeki meslek adlarını Eski Türkçe Dönemi, Dîvânu Lugâti't-Türk ve Kutadgu Bilig'de yer alan meslek adlarıyla karşılaştırdığımızda şekil ve anlam yönünden benzerlik gösteren sözcüklere rastlanmıştır.

avçı: avcı, avçı (ET) > avçı, awçı (DLT) > awçı (KB) > avçı (TkmT), *ayakkabıcı*: etükçi (DLT) > etükçi (KB) > ädikçi (TkmT), *balıkçı*: balıkçı (EUTS) > balıkçı (TkmT), *bey / efendi*: bağ (ET) > beg~bæg (DLT) > beg (TkmT), *beylik*: bağlık (ET) > beglik (DLT) > beglik (TkmT), *bilgin / âlim*: alim (KB) > alım (TkmT), *çoban*: çupan⁴ (DLT) > çopan / çofan (TkmT), *demirci*: tãmirci (EUTS) > temürçi (DLT) > temürçi (KB) > demirci (TkmT), *doktor / tabip*: âmçi (EUTS) > emçi (DLT) > emçi (KB) > emçi (TkmT), *elçi*: älçi, ilçi (ET) > ilçi (KB) > ilçi (TkmT), *gemici / denizci*: kãmici (EUTS) > gãmici (TkmT), *han / hükümdar*: han (EUTS) > xãn (DLT) > han (TkmT), *hırsızlık*: ogrılık (DLT) > ogurlık, ogruluk (TkmT), *kadı*: kazı (KB) > kazı (TkmT), *kapıcı*: kapugçı (KB) > gapıçı (TkmT), *kul / köle*: hul, kul, kul (ET) > kul (DLT) > kul (KB) > gul (TkmT), *küçük tüccar / dükkân sahibi*: çergüçi (KB) > cerçi (TkmT), *lider / yönetici / amir*: başçı⁵ (KB) > başçı (TkmT), *nöbetçi / bekçi / muhafız*: sakçı (KB) > sakçı (TkmT), *oyuncu*: oyunçı (EUTS) > oyunçı (TkmT), *pehlivan*: böke (KB) > böke

¹ Şen, S. (2007). *Orhon, Uygur ve Karahanlı Metinlerindeki Meslekler Bağlamında Eski Türk Kültürü* (Doktora Tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

² Güner, G. (2010). Kıpçak Türkçesindeki Meslek Adları Üzerine İçerik ve Yapı Bakımından Bir Sınıflandırma Denemesi. *Turkish Studies*. C. 5. S. 3. s. 1416-1448.

⁴ DLT'de bu sözcük "köy büyüğünün yardımcısı" anlamındadır. DLT, s. 629.

⁵ KB'de *başçı* kelimesi "rehber" anlamındadır. KB, s. 64.

(TkmT), *satıcı / tüccar*: satıgçı (ET) > satguçı (DLT) > satıgçı (KB) > satıcı / satuvçı (TkmT), *tercüman*: tılmaç (KB) > dilmaç (TkmT), *türkücü / oğan / saz şairi*: başşı, baqşşı⁶ (EUTS) > baqşşı (TkmT), *ulak*: ulag (EUTS) > ulag (DLT) > ulag (TkmT), *vezir*: vezir (KB) > vezir (TkmT).

Aşağıda Türkmençe sözlüklerden⁷ derlenen meslek adları sıralanmıştır. Bu sıralamada sözlüklerdeki meslek adlarının yanı sıra belli bir meslekle ilgili unvan adlarına da yer verilmiştir. İlhan Çeneli'nin "Türkmen Türkçesi Sözlüğü" adlı çalışmasında on yedi⁸ meslek adı belirlenmiştir. Bu on yedi meslek haricinde geri kalan meslekler Talat Tekin ve diğerlerinin ortak hazırladığı Türkmençe-Türkçe Sözlük'ten elde edilmiştir.

A: *administrator* "yönetmen, yönetici", *admiral* "amiral", *advokat* "avukat", *adyutant* "yaver", *agaççı* "marangoz", *agent* "ajan, casus", *agronom* "tarım uzmanı, tarımcı, ziraatçı", *aktrisa* "kadın aktör, kadın oyuncu" *aktyor* "aktör, oyuncu" *aktyorluk* "aktörlük, oyunculuk", *aragatnaşıkçı* "irtibatçı", *arheolog* "arkeolog", *arhitektör* "mimar", *arhitektura* "mimarlık", *alim* "âlim, bilgin", *aşpez* "aşçı", *artist* "oyuncu, artist", *atçapar* "atlı, binici", *atgır* "iyi nişancı, avcı", *avçı* "avcı", *avçılık* "avcılık", *avtor* "yazar, müellif", *avtorluk* "yazarlık", *ayakgap garalayıcı* "ayakkabı boyacı", *aydıcı* "anlatan, hikâye eden", *aydımçı* "türkücü, halk ozanı", *ayıplayıcı* "Savcı", *azançı* "müezzin".

B: *baqşşı* "türkücü, saz şairi, halk ozanı", *baş* "başkan, reis", *başvıraç* "başhekim", *bale artistikası* "kadın bale oyuncusu", *balıkçı* "balıkçı", *başlık* "baş, başkan, kılavuz", *başlıkluk* "başkanlık" *baştutan* "baş, lider" *batrak* "ırgat, işçi", *batrak ayal* "ırgat kadın", *bende* "bende, kul", *bilgir* "erbağ, ehil; ileriye gören; kâhin", *birca dellalı* "borsa simsarı", *boksçı* "boksçu, boksör", *biçimci* "makasçı", *biçimçi ayal* "makasçı kız", *biçimçilik* "makasçılık mesleği", *birinci rang kapitanı* "deniz albayı".

C: *cadı* "büyücülük, sihirbazlık; büyü, sihir", *cadıgıy* "büyücü, sihirbaz; üfürükçü", *cellap* "tüccar", *cellat* "cellat, eziyet eden, zalim", *ceñbaş* "savaşçı, savaşan", *cerçi* "küçük tüccar, dükkan sahibi", *cigiti* "atlı, binici", *cogapkeär nobatçı* "sorumlu nöbetçi."

Ç: *çalıcı* "çalıcı, müzisyen", *çapar* "atlı haberci, ulak", *çapavul* "1. kurye. 2. yağma, çapulculuk", *çapavulçuluk* "yağmacılık", *çapavulluk* "yağmacılık", *çapçı* "matbaacı, basımcı", *çarbçı* "bileyici", *çayçı* "çaycı", *çekimçi* "tartıcı, kantar katibi", *çelikçi* "fıçı yapan ya da satan kimse", *çinovnik* "memur, bürokrat", *çinovniklik* "memurluk, memuriyet", *çoluk* "çoban yamağı", *çolukçuluk* "çoban yamaklığı", *çolukluk* "çoban yamaklığı", *çopan* "çoban", *çopançılık* "çobanlık", *çopanlık* "çobanlık", *çorı* "hizmetçi", *çörekeçi* "ekmekçi".

D: *darbaş* "cambaz, ip çambazı", *darbaşçılık* "cambazlık mesleği", *dayhan* "1. çiftçi; köylü. 2. ırgat, kapı kulu", *dayhan bocalığı* "çiftçilik", *dayhançılık* "1. çiftçilik; köylülük. 2. ırgatlık, toprak işçiliği", *dekan* "dekan", *dekorator* "dekoratör", *delegat* "delege, temsilci", *dellal* "tellal, simsar", *dellalçuluk* "tellallık, simsarlık", *dellallık* "tellallık, simsarlık", *dellek* "berber", *deputat* "milletvekili", *deputatlık* "milletvekilliği", *deriçi* "derici", *dermanbana işgâri* "eczacı", *dernevçi* "müfettiş, kontrol memuru; sorgu yargıcı, sorgu hakimi", *dervezeban* "kapıcı, bekçi, kapı muhafızı", *dervezeçi* "kaleci", *derviş* "derviş", *dandarıcı* "kurtarıcı", *diktor* "spiker", *dilçi* "dilci, dilbilimci", *dilçilik* "dilcilik mesleği", *dilegçi* "1. dilenci. 2. ricacı", *dilmaç* "tercüman, dilmaç", *dilmaçlık* "tercümanlık", *diñleyçi* "dinleyici; öğrenci", *direktor* "yönetmen, direktör, müdür", *direksiya* "yönetmenlik, direktörlük", *diriýjor* "orkestra şefi", *diriýjorluk* "orkestra şefliği", *divana* "dilenci", *divanaçılık* "dilencilik", *dokmaçı* "dokuma ustası, dokumacı", *dokmaçılık* "dokumacılık", *doktor* "1. bilim doktoru. 2. doktor, hekim", *doktorluk* "doktorluk, hekimlik mesleği", *doñuzdar* "domuz üreticisi", *doñuzdarçılık* "domuz üreticiliği", *dotsent* "doçent", *dotsentlik* "doçentlik", *dovarçı* "koyun yetiştiricisi", *dovarçılık* "koyun yetiştirimi", *diş doktoru* "diş hekimi", *dramaturg* "oyun yazarı, piyes yazarı", *dublyor* "yedek oyuncu", *dükançılık* "bakkallık, dükkan işletme", *düyedar* "deve yetiştiricisi", *düyedarçılık* "deve yetiştiriciliği, devecilik", *düyেকেş* "deve sürücüsü, deveci".

Ä: *ädikeçi* "çizmecici, ayakkabıcı", *ädikeçilik* "çizmecilik, ayakkabıcılık".

E: *ekinçi* "ekinci, çiftçi", *ekinçilik* "ekincilik, çiftçilik", *ekskursovod* "Kılavuz, rehber", *elektrik* "elektrikçi", *enece* "çocuk bakıcısı, dadı", *eneke* "dadı", *esger* "asker", *esgerlik* "askerlik", *et satıçı* "kasap", *eyerçi* "eyerci, eyer ustası".

⁶ EUTS'de *başşı, baqşşı* sözcükleri "muallim, öğretmen; ustad; hekim, doktor, tabip" anlamlarına gelmektedir. EUTS, s. 31-32.

⁷ Çeneli, İ. (1986). Türkmen Türkçesi Sözlüğü. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*. C. 26. S. 1982-1983. s. 29-84. ; Tekin, T., ve diğerleri. (1995). *Türkmençe-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Şafak Matbaacılık.

⁸ Bunlar; *alim, aşpez, atçapar, aydıcı, azançı, bende, bilgir, çalıcı, çorı, diñleyçi, dovarçı, eneke, gırnak, suratkeş, siyñbor, yulkaban, zetgär* dir.

F: *fabrikant* “fabrikatör”, *fabrik işçileri* “fabrika işçileri”, *farmatsevt* “eczacı”, *farmatsevtika* “eczacılık”, *futbolçı* “futbolcu”.

G: *garakeçi* “yağmacı, haydut”, *garalavçı* “savcı, suçlayıcı”, *garalayıcı* “boyacı”, *garavul* “bekçi”, *garmonçı* “armonikacı”, *gassap* “kasap”, *gassapçılık* “kasaplık”, *geday* “dilenci”, *general* “general”, *generallik* “generallik”, *geñeşçi* “1. öğüt veren öğütleyen. 2. danışman müşavir”, *gıcakeçi* “müziyen, gıcak çalan”, *gıyalçı* “at yetiştiricisi”, *gıyalçılık* “at yetiştiriciliği”, *gırkımcı* “kırpma işini yapan kişi, kırpıcı”, *gırnak* “kul, hizmetçi”, *gıve* *garavulu* “gece bekçisi”, *goragçı* “koruyucu”, *gorayıcı* “koruyucu”, *goşçı* “bekçi, muhafız”, *goşunçılık* “askerlik”, *goyundarıçılık* “koyunculuk, koyun yetiştiriciliği”, *gönçi* “sepici, tabakçı, tabakhane işçisi”, *göreşçi* “savaşçı”, *goşun generali* “ordu generali”, *gulluk* “görev, hizmet, kulluk”, *gullukçı* “görevli, memur”, *guramaçı* “düzenleyici, organizatör”, *gvardiyaçı* “muhafız subayı”.

H: *habarçı* “1. kararları, haberleri, direktifleri halka haber veren, duyuran kimse. 2. gazete ve dergilerde makale veya haber yazan kimse”, *habarçılık* “habercinin yaptığı iş, habercilik”, *halayık* “kadın köle, cariye”, *halıçı* “halı dokuyan, hazırlayan usta”, *halıçılık* “halıcılık”, *halıfat* “halifelik”, *halıpa* “öğrenciye sanat öğreten, usta, öğretmen”, *halıpalık* “ustalık”, *halif* “halife”, *halıfat* “halifelik, hilafet”, *hammal* “taşıyıcı, hamal”, *hammallık* “hamallık”, *hammalçılık* “hamallık”, *harazman* “değirmenci”, *harbı/dag inşineri* “maden mühendisi”, *harbı dernevi* “askeri sorgu yargıcı”, *harmançı* “harmancı”, *hasapçı* “sayman, muhasip”, *hasapçılık* “saymanlık, muhasiplik”, *haşarçı* “sulama kanallarını temizleyen, kazan kişi”, *hatdat* “hattat, kaligraf”, *hatdatlık* “hattatlık”, *hâkim* “egemen, hakim, hükümdar”, *hekim* “doktor, hekim”, *heykelçi* “yontucu, heykeliçi”, *hızmatçı* “hizmetkar”, *hızmatkâr* “hizmetkâr” *hızmatkârlık* “hizmetkârlık”, *himik* “kimyacı, kimyager”, *hirurg* “operatör, cerrah”, *hirurgiya* “cerrahi, operatörlük” *hocaynık* “1. yöneticilik, başkanlık. 2. hükümdarlık”, *hokeyçi* “hokeyci”, *hormeyster* “1. koro şefinin yardımcısı. 2. operada koro şefi”, *bökümrovan* “egemen, hüküm süren, hakim”, *bökümrovanlık* “egemenlik, hakimlik”, *brobikaçı* “gündelik haberlerle ilgilenen gazeteci”, *bronolog* “kronolog, tarih yazarı, vakanüvis”, *budojnik* “ressam”, *budojniklik* “ressamlık”, *hücumçı* “forvet, ileri saha oyuncusu”, *hümmetdar* “yardımcı, destekçi, hamî”, *hümmetdarlık* “yardımcı olma, destekçilik, hamilik”, *hünärmentçi* “bir işle uğraşan kimse, sanatkar, zanaatçı, esnaf”, *hünärmentçilik* “sanatkarlık, zanaatçılık, esnaflık”, *hünkâr* “hünkar”.

I: *ikdısatçı* “iktisatçı, ekonomist”, *ikdısatçılık* “iktisatçılık”, *imam* “imam”, *imamlık* “imamlık”, *ızçı* “ızci”, *ızçılık* “ızcilik”.

İ: *ıçalı* “casus”, *ıçalıçılık* “casusluk”, *ıçalılık* “casusluk”, *idedici* “bakıcı”, *idegçi* “bakıcı”, *idici* “lider, kılavuz”, *ilçi* “elçi”, *inşener* “mühendis”, *inkassator* “alımcı, makbuzat memuru”, *inspektor* “müfettiş”, *instruktor* “eğitmen”, *işgâr* “işçi”.

J: *jandarm* “jandarma”, *jandarmeriya* “jandarma kuvvetleri”, *jivopis* “resim, ressamlık”, *jurnalist* “gazeteci”, *jurnalistika* “gazetecilik”, *jurnalistlik* “gazetecilik”.

K: *kal'kulyator* “hesap memuru”, *kapelmeyster* “orkestra şefi”, *kapitan* “yüzbaşı, kaptan”, *kartograf* “haritacı”, *kassir* “kasiyer”, *kazı* “kadı”, *keşirleyici* “kaynakçı”, *keşdeçi* “nakışçı, işlemeci”, *keşdeçilik* “nakışçılık, işlemecilik”, *kitaphanaçı* “kütüphaneci”, *kolbozçı* “kolhozcu”, *komandır* “komutan”, *komandırılık* “kumandanlık”, *komandırovka* “memuriyet, görev”, *komanduyuşçı* “kumandan”, *kombaynçı* “kombayn, biçerdöver makinisti”, *komendant* “komutan”, *komissar* “komiser”, *komissariat* “komiserlik”, *konditer* “pastacı, şekerçi”, *konstruktor* “proje mühendisi”, *konsul* “konsolos”, *konsul'tant* “danışman, müşavir”, *konsulluk* “elçilik”, *korablın kapitani* “gemi kaptanı”, *kontrolyor* “kontrolcü”, *kövüşçi* “ayakkabıcı”, *kursant* “öğrenci”, *kümsük* “yankesici”, *kümüşçi* “gümüşçü”.

L: *laborant* “laborant, asistan”, *leşger* “ordu, askerî kuvvetler müfrezesi”, *lider* “lider, önder, başkan”, *lotokçı* “işportacı”.

M: *magdançı* “madenci”, *major* “majör”, *maldar* “hayvan bakıcısı”, *malyar* “boyacı, badanacı”, *marşal* “mareşal”, *masgarabaç* “palyaço, soytarı”, *maslahatçı* “danışman”, *maşinist* “makinist”, *mayor* “binbaşı”, *mebelçi* “mobilyacı”, *meditsina gullhınıñ kapitani* “tıbbî hizmet kaptanı”, *mergenlik* “keskin nişancılık”, *metallurg* “madenci, metalurji uzmanı”, *ministr* “bakan”, *ministrlik* “bakanlık”, *montyor* “montajcı, elektrikçi”, *motorist* “makinist, mugallım “öğretmen”, *mugallıma* “bayan öğretmen”, *mücevür* “mezarlık bekçisi”, *müdür* “müdür”, *müfti* “müftü”, *mürze* “sekreter, yazıcı, tahsildar”.

N: *naçal'nik* “başkan”, *naçal'niklik* “başkanlık”, *nadziratel* “bekçi, gözçü”, *nakeğaş* “1. oymacı, nakkaş. 2. ressam”, *nakeğaşlık* “nakkaşlık”, *namesnik* “genel vali”, *nanbay* “fırıncı”, *naturalist* “doğa bilimci”, *navçı* “1. kayıkçı. 2. kayık ustası”, *navgatsiya* “denizcilik”, *nebitçi* “petrol işçisi”, *neçar* “dülger, marangoz”, *nikelleyici* “nikelajcı”, *niğâr* “boyacı”, *nosil'çik* “hamal, taşıyıcı”.

O: *ofitser* “subay, zabıt”, *ofitsiant* “erkek garson”, *ofitsiantka* “bayan garson”, *ogri-cümri* “hırsız”, *okudıcı* “öğretmen”, *onbaşı* “onbaşı”, *operativ işgär* “usta işçi”, *operetta* “operet”, *orakçı* “orakçı, ot biçen”, *orakul* “alçı”, *orunbasar* “yardımcı, muavin”, *ozan* “ozan, şair”, *önbaşçı* “önder, öncü, lider”.

P: *personal* “personel, kadro”, *pyada* “atsız asker, yaya, piyade”, *pilot* “pilot”, *piyoner* “1. öncü, ön ayak olan. 2. komünist çocuk kuruluşlarının üyesi”, *poçtal'on* “postacı, posta dağıtıcısı”, *podpolkovnik* “yarbay”, *podpolyeçi* “gizli yeraltı mücadelesi yürüten”, *polk* “albay”, *poşçı* “devrimden önce atlı asker”, *prezident* “başkan”, *professor* “profesör”, *prokuratura* “savcılık”, *prokuror* “savcı”, *proletar* “işçi, proleter”, *provodnik* “kılavuz, rehber, kondüktör”.

R: *radist* “radyotelgrafçı”, *ravı* “öykücü, hikayeci, hikaye anlatan”, *redaktor* “düzeltici”, *registrator* “1. kayıt memuru. 2. daktilo”, *rejissyor* “yönetici, rejisör”, *rektor* “rektör”, *reportyor* “muhabir”, *rezident* “küçük elçi”, *ritör* “eski Yunan’da konuşma sanatı öğreten kişi”, *romanist* “romanist, Romen dilleriyle uğraşan din bilgini”, *rubanı* “din adamı, dine hizmet eden”.

S: *sagımcı* “süt sağan kişi, sağıcı”, *saki* “saki, içki dağıtan”, *sanitar* “hastabakıcı”, *sarayman* “saray bekçisi”, *satıcı* “satıcı”, *sazçılık* “müziyenlik”, *sekreter* “sekreter, yazman, katip”, *sercant* “çavuş”, *sererde* “başkomutan, lider”, *serbetçi* “sınırları koruyan asker”, *server* “önder, öncü”, *sunçı* “gözlemci”, *sıyhatçı* “seyyah, gezgin”, *skul'ptor* “heykелci, heykелtraş”, *skul'ptura* “heykелcilik, heykел sanatı”, *slesar* “tesviyeci, çilingir”, *soldat* “asker”, *sözaydıcı* “kız istemeye giden adam”, *spetsialist* “uzman, mütehassis”, *sportsmen* “sporcu, sportmen”, *starşına* “başçavuş”, *student* “öğrenci”, *sud'ya* “1. hakim, yargıç. 2. Hakem”, *sugunçılık* “geyik yetiştiriciliği”, *suratçı* “ressam”, *sukratkeş* “ressam”, *suvaççı* “sıvacı, sıva yapan”, *sunçı* “sucu, su getiren, su taşıyan, su satan, su veren”, *sülçi* “sorgu hakimi”, *sürücü* “sürücü, şoför”, *sürümçi* “yer süren adam”, *süyüçü* “sütçü, süt satan”, *süythor* “murahabacı, tefeci”.

Ş: *şah* “şah”, *şahir* “şair, ozan”, *şahıra* “şaire, bayan ozan”, *şahırcılık* “ozanlık, şairlik”, *şahırlık* “ozanlık, şairlik”, *şabtaçı* “ocakçı, maden ocağı işçisi”, *şabtyor* “ocakçı, maden ocağı işçisi”, *şaskaçı* “damacı, dama oyuncusu”, *şazada* “prens, şehzade”, *şägirtlik* “öğrencilik, çıraklık”, *şebird* “gece bekçisi”, *şef* “şef”, *şef-povar* “aşçıbaşı”, *şeflik* “şeflik”, *şah* “şeyh”, *şofyor* “şoför”, *şofyorluk* “şoförlük”, *şpion* “casus”, *şpionçılık* “casusluk”, *şpionluk* “casusluk”, *ştangaçı* “halterci”, *ştangist* “halterci”, *ştreykbreber* “grev kırıcısı”, *ştreykbreberlik* “grev kırıcılığı”, *ştab ofitseri* “kurmay subay”, *şturman* “kaptan”, *şturmanlık* “kaptanlık”, *şturvalçı* “çarkçı, dümenci”, *şugulçı* “ihbarcı, jurnalcı, ispiyoncu”, *şugulçılık* “ihbarcılık, jurnalcılık, ispiyonculuk”.

T: *talaban* “ücretli işçi”, *talañçılık* “yağmacılık, talancılık”, *tankatçı* “eleştirmen, tenkitçi”, *tapgır* “yol gösterici”, *tarıhçı* “tarihçi”, *tehnik* “teknisyen”, *terapert* “iç hastalıkları doktoru, dahiliyeci”, *terbiyeçi* “eğitimci”, *tercimeçi* “çevirmen”, *terrorizm* “terörizm, teröristlik”, *tokar* “tornacı”, *topçı* “topçu, top atan”, *trener* “çalıştırıcı, antrenör”, *tsenzör* “sensör, sensörcü”, *tsenzorluk* “sensörcülük”, *tsimbalçı* “simbalocu”, *tsinkografiya* “çinkograf”, *tsirk artisti* “sirk sanatçısı”, *tsivilist* “vatandaşlık hakları uzmanı”, *tutaşdırıcı* “kundakçı”.

U: *uçreditel* “kurucu, tesis eden”, *uçucı* “uçucu, pilot”, *uçuculuk* “pilotluk”, *uçyotçik* “muhasibeci”, *ugradıcı* “1. gönderici. 2. Kılavuz”, *universal* “uzman, kalifiye, işçi”, *upravlyayuşçi* “yönetici”, *urşucu* “savaşçı, döğüşçü”.

Ü: *üytgedici* “1. değiştirici. 2. reformcu, islahatçı”, *üytgedici* “değiştirici”, *üzümçi* “üzümcü”, *üzümçilik* “üzüm yetiştiriciliği, üzümcülük”.

V: *vabmistr* “çarlık Rusyası’nda süvari başçavuşu”, *vahter* “odacı”, *vedomstvo* “müdürlük”, *vekil* “temsilci, vekil”, *vekilçilik* “vekillik”, *vekillik* “vekillik, temsilcilik”, *velosipedçi* “bisikletçi”, *venerolog* “zührevi hastalıkları uzmanı”, *veteran* “eski muharip, gazi”, *veterinar* “veteriner, veteriner hekimi”, *vezir-vekil* “vezir vekil”, *vezirlik* “vezirlik”, *violonçelçi* “viyolenselci”, *vitse⁹-admiral* “tüm amiral”, *vitse-prezident* “başkan yardımcısı”, *vodolaz* “dalğç”, *vodoprovodçı* “su tesisatçısı”, *vokalist* “vokalist”, *voleybolçı* “voleybolcu”, *voyenkom* “askerlik şubesi başkanı”, *voyevoda* “voyvoda”, *voyevodalık* “voyvodalık”, *vraç* “tabip, hekim”, *vraçlık* “tabiplik, hekimlik”.

Y: *yahtsmen* “yatçı”, *yamşçik* “arabacı, faytoncu”, *yanamaçı* “saz çalmayı bilmeyen ancak türkü söyleyen bahşi”, *yazıcı* “yazar”, *yazıcılık* “yazarlık”, *yefreytor* “onbaşı”, *yıgıcı* “dizgici, mürettip”, *yıkğmçılık* “suikast, kundakçılık”, *yulmaycı* “perdah, elmas traşçısı; cilacı”, *yolagçı* “seyyah”, *yolbaşçı* “idareci, şef, yönetmen, başkan”, *yolçı* “yol işinde çalışan, yol işçisi”, *yumorçı* “mizahçı, mizah yazarı”, *yuriskonsolt* “hukuk müşaviri”, *yuveller* “mücevherci, kuyumcu”, *yuvucı* “yıkayıcı”, *yükçi* “hammal, yük taşıyan işçi”, *yüzücü* “yüzücü”.

⁹ *vitse*- “yardımcı, muavin” anlamında birleşik sözcük yapar (Tekin, vd. 1995: 666).

Z: *şpenovod* “grup başı, ekip başı”, *gazetiň habarçısı* “gazete muhabiri”, *yörite habarçısı* “özel muhabir”, *yol görkeziji* “yol gösteren, kılavuz, rehber”, *şetgär* “altın ve gümüş işleyen usta, kuyumcu”.

Türkmen Türkçesi atasözlerinden derlenen 97 meslek adı ise çalışma alanlarına göre sınıflandırılarak ve etimolojileri verilerek aşağıda gösterilmiştir.

Türkmen Atasözlerinde Geçen Meslek Adlarının Sınıflandırılması

Tarım ve Hayvancılıkla İlgili Meslekler

Tarımla İlgili Meslekler

dayhan “çiftçi” (< dih-gân, dihkan Fa.)

Arıkdan suw akar, dayhana Huday bakar. “Arktan su akar, çiftçiye Allah bakar.” (TALD, s. 140)

kärgär “çiftçi” (< kâr-ger Fa.)

Zer gadrını şergär biler, yer gadrını - kärgär. “Altının kıymetini kuyumcu bilir, yerin kıymetini çiftçi.” (TALD: 449)

ekinçi “ekinci” (< ek-in+çi)

Keleke geçi ekinçi bolar. “Boynuzsuz keçi ekinci olur.” (TNAS, s. 234)

mellekçi “çiftçi” (< mellek+çi)

Mellekşä yer berseň, yer eyesini yerden kovar. “Çiftçiye yer kiralarsan, sahibini yerden kovar.” (TFMK, s. 55)

Hayvancılıkla İlgili Meslekler

seyis “at bakıcısı” (< sâyis Ar.)

At mayırmadık, seyis bolmaz. “At sakatlamadan seyis olunmaz.” (TALD, s.145, TNAS, s. 47)

harban “eşek bakıcısı” (< har-bân Fa.)

Zergär şer tanır, harban - har. “Kuyumcu altın tanır, eşek bakıcısı eşek (tanır).” (TALD, s. 449, TFMK, s. 75)

çarva “göçebe hayvancılık” (< çârpâ Fa.)

Çarvanıň - yıl gaygısı, serdarıň - il gaygısı. “Hayvancılık yapanın yıl kaygısı, hakanın il (vatan) kaygısı var.” (TALD, s. 189)

çopan / çofan “çoban” (< çûbân, şûbân Fa.)

Çopan tayagı bir goyun üçin hem göterer, müň goyun üçin hem. “Çobanın sopası bir koyunu da bin koyunu da güder.” (TALD, s. 193, TNAS, s. 99)

Rayat goygum bolsa, çofan köpeler. “Vatandaş koyun olursa, çoban çoğalır.” (TFMK, s. 62)

padıman “sığır çobanı” (< pâde+men Fa.)

Pada azaşmaz, padıman (sığır çobanı) azaşdırar. “Sığır sürüsü yolunu kaybetmez, çoban kaybettirir.” (TALD, s. 359, TNAS, s. 287)

Bahçe İşleriyle İlgili Meslekler

bagban “bağban, bahçıvan” (< bāğ-bân, bāğ-vân Fa.)

Çın bagban hem alım, hem şalım. “Hakiki bağban hem alim, hem zalim(dir).” (TALD, s. 191)

Ticaretle İlgili Meslekler

bakgal “bakkal” (< bakğâl Ar.)

Bazar görki bakgal, yigit görki sakgal. “Pazarın yakışığı bakkal, yiğidin yakışığı sakal.” (TA, s. 116)

bezirgen “tüccar” (< bâzergân Fa.)

Bezirgeniň gideni bilinmez, geleni bilner. “Tüccarın gideri bilinmez, geliri bilinir.” (TALD, s. 169)

cerçi “küçük tüccar, dükkan sahibi” (< ? OT. çar çur ‘abur cubur’ (DLT) > *çarçu > *çerçü¹⁰)

Cerçiniñ *gıçı moncuk oynar.* “Dükkân sahibinin kızı boncukla oynar.” (TNAS, s. 231)

dellal “tellal, simsar” (< dellâl Ar.)

Dellal *kem çeker, kelte ölçär.* “Tellal eksik tartar, kısa ölçer.” (TNAS, s. 107)

tüçcar “tüccar” (< tuccâr Ar.)

Dayhan - kırk yılda, tüçcar - kırk günde. “Çiftçi kırk yılda, tüccar kırk günde.” (TALD, s. 198)

satıcı / satuvcı “satıcı” (< sat-ı / sat-(u)v+cı)

Arşanlıkda alıcınıñ, gımmatlıkda satıcınıñ yüzünü görme. “Ucuzlukta alıcının, pahalılıkta satıcının yüzünü görme.” (TALD, s. 141)

Arşan bolsa alıvcıdan (alıcıdan) insaf gider, gımmat bolsa satıvcıdan (satıcıdan). “Ucuz olsa alıcıdan insaf gider, pahalı olsa satıcıdan.” (TNAS, s. 38)

sövdagär “alışverişiçi, satıcı” (< sūdâ-ger Fa.)

Sövdagär *aşsa, at bilen yarag alar.* “Satıcı yoldan çıkırsa at ile silah alır.” (TNAS, s. 303)

zergär “sarraf, kuyumcu” (< zer-ger Fa.)

Är gadırını är biler, zer gardını – zergär. “Yiğidin değerini yiğit bilir, altının kıymetini sarraf bilir.” (TALD, s. 231, TNAS, s. 146)

Dinle İlgili Meslekler

işan “hoca” (< işân Fa.)

Gar yağdı diyip begenme-ayazı bardır, işan geldi diyip begenme-nyazı bardır. “Kar yağdı deyip sevinme ayazı vardır, hoca geldi deyip sevinme niyazı vardır.” (TALD, s. 237)

imam “imam” (< imām Ar.)

Däli däliden hoşlanar, imam ölüden. “Deli deliden hoşlanır, imam ölüden.” (TALD, s. 201)

hoca “hoca, din görevlisi” (< ḥāce Fa.)

Hocada *meshep bolmaz, mollada insap.* “Hocada mezhep olmaz, mollada insaf.” (TNAS)

molla “molla” (< mollâ Fa.)

At ölse, it şatlanar, bay ölse - molla. “At ölünce it, zengin ölünce molla sevinir (mutlu olur).” (TALD, s. 145)

müftü “müftü” (< muftî Ar.)

Kazısı sözlär, müftüsü düzlär. “Kadısı konuşur, müftüsü düzeltir.” (TNAS, s. 234)

Avcılıkla İlgili Meslekler

avçı “avcı” (ab+çı, avçı ET > av+çı, awçı DLT > aw+çı KB)

Avçı *et iyer, atını it iyer.* “Avcı et yer, atını it yer.” (TALD, s. 152, TA, s. 26, TNAS, s. 51)

balıkçı “balıkçı” (< balık+çı)

Balıkçı *balığı ilki suv bulandırip, onsoñ avlar.* “Balıkçı balığı önce suyu bulandırdıktan sonra avlar.” (TALD, TNAS)

Denizcilikle İlgili Meslekler

gämiçi¹¹ “gemici” (< kâmi+ci EUTS)

Gämä müniip, gämiçi bilen dava etme. “Gemiye binip, gemici ile kavga etme.” (TALD, s. 252)

¹⁰ KBS, s. 232.

¹¹ kemi, kimi: gemi. DLT, s. 702-720.

gayıkçı¹² “kayıkçı” (< gayık+çı)

Gämiçi gelende, **gayıkçı** kaçır. “Gemici geldiğinde **kayıkçı** kaçır.” (TA, s. 67)

Taşımacılık ve Yardımcı Hizmetlerle İlgili Meslekler

hammal “hamal, küfeci” (< ħammāl¹³ Ar.)

Hammala *arkalığı yük bolmaz*. “Hamala arkalığı yük olmaz.” (TALD, s. 285)

gul “köle” (ġul, ħul, kul ET > kul DLT > kul KB)

Bidöletniñ oġlı boıyançañ, döwletliniñ gulu bol. “Yoksulun oġlu olacağına zenginin kölesi ol.” (TALD, s. 170)

gapıçı “kapıcı” (< kapug+çı KB)

Gapıçınıñ *garmı dok* (*Gapıçınıñ garmı dok, öz öyünde yüzi yok*). “Kapıcının karnı tok, kendi evinde yüzi yok.” (TNAS, s. 154)

işçi “işçi” (iř+çı DLT > iř+çı KB)

Miñ işçiden bir başçı. “Bin işçiden bir başçı.” (TNAS, s. 256)

aylıkçı “aylıkla çalışan kimse, aylıkçı” (< ay+lık+çı)

Aylıkçınıñki *ayda tükenir, günlükçiniñki günde*. “Aylıkçınıñki ayda biter, günlükçünüñki günde.” (TNAS, s. 56)

günlükçi “günlükçü” (< gün+lük+çı)

Aylıkçınıñki ayda tükenir, günlükçiniñki günde. “Aylıkçınıñki ayda biter, günlükçünüñki günde.” (TNAS, s. 56)

Ev Hayatıyla İlgili Meslekler

hızmatkâr “hizmetkâr” (< ħidmet+kâr Ar.+Fa.)

Hızmatkârden *ayal bolmaz*. “Hizmetkârdan kadın olmaz.” (TNAS, s. 210)

Saġlıkla İlgili Meslekler

lukman “hekim” (< lukmân Ar.)

Lukmanıñ *alaç etmedigini Ezrayılıñ dergäbinde aġtar*. “Doktorun çare bulamadığını Azrail’in kapısında ara.” (TALD, s. 324, TNAS, s. 247)

emçi¹⁴ “doktor, tabip” (äm+çı EUTS > em+çı DLT > em+çı KB)

Gün düşyän öyde emçiniñ işi yok. “Güneş giren evde doktorun işi yok.” (TALD, s. 281)

hekim “hekim, doktor” (< hekīm, ħakīm Ar.)

Halvam hekim iyer, şalgamı yetim. “Helvayı hekim yer, şalgamı yetim.” (TALD, s. 285)

tebip “doktor, tabip” (< tabīb Ar.)

Dertli gutulcak bolsa, tebibi duř gelir. “Dertli iyileşecek olsa doktora rastlar.” (TALD, s. 201)

Yöneticilikle İlgili Meslekler

serdar “hakan, lider, öncü” (< ser+dâr Fa.)

Çarvanıñ -yul gaygızsı, serdarıñ -il gaygızsı. “Hayvancılık yapanın yıl kaygısı, hakanın il (vatan) kaygısı var.” (TALD, s. 189)

soltan “sultan, padişah” (< sulţān Ar.)

¹² kaygık, kayguk: kayık. DLT, s. 695.

¹³ ħaml (Ar.): yük.

¹⁴ em: ilaç, merhem.

*Dilden gelen elden gelse, bar gedaylar **soltan** bolardı.* “Dilden gelen elden gelse, fakirlerin hepsi sultan olurdu.” (TALD, s. 203)

hökümdar “hükümdar” (< hük+m+dār Ar.+Fa.)

Hökümdarsız ve **hekimsiz** *yurtda oturma.* “Hökümdarsız ve hekimsiz yurtda oturma.” (TNAS, s. 209)

başçı “baş, lider” (baş+çı KB)

*Gögermedik ekinden yer örtener, oñmadık **başçıdan** il.* “Yeşermeyen ekinden yer bıkar, düzelmeyen liderden halk.” (TNAS, s. 177)

beg “bey” (bäg ET > beg~bēg DLT)

*İlini sılan – **beg** bolar.* “Halkını sayan bey olur.” (TALD, s. 307)

beglik “beylik” (bäg+lig ET > beg+lik DLT)

*Öz – özüne **beglik** eden özüne gulluk eder.* “Kendi-kendine **beylik** eden kendine kulluk eder.” (TALD, s. 356)

han “hükümdar, han, padişah” (< hân Fa.)

Han azşa, iline deger, ayal azşa – ärine. “Han (hükümdar) azsa iline (zararı) değer, kadın azsa erkeğine.” (TALD, s. 285, TA, s. 75, TNAS, s. 201)

patışa “padişah, hükümdar” (< pād+şāh Fa.)

*Çaga hökümi **patışa** höküminden artıkdir.* “Çocuğun hükmü padişahın hükmünden fazladır.” (TALD, s. 187)

şa / şah “şah, padişah” (< şāh Fa.)

*Müsiirde **şa** bolandan, Kenganda geda bol.* “Mısır’da şah olacağına, Kenan’da fakir (dilenci) ol.” (TALD, s. 332)

*Müsiirde (Misirde) **şah** bolanıñdan, Kenanda (vatanda) geday bol.* “Mısırdaki şah olmaktansa, Kenan’da (vatanda) dilenci ol.” (TFMK, s. 57)

şalık “şahlık” (< şāh+lık Fa.+T.)

Şalık *başına dolmagı bilmez.* “Şahın hazinesi dolmak bilmez.” (TALD, s. 386)

vezir “vezir” (< vezır Ar.)

*Emiriñ bihabarlığı, **veziriñ** hyanatı devlet yıkar.* “Emirin habersizliği, vezirin hıyaneti devlet yıkar.” (TNAS, s. 136)

Adaletle İlgili Meslekler

kazı “kadı” (< kādı Ar.)

*Davagäriñ **kazı** bolsa, dadıña Alla yetişsin.* “Davacın kadı olursa yardımına Allah yetişsin.” (TNAS, s. 106)

cellat “cellat” (< cellād Ar.)

*Beg buyrar, **cellat** keser.* “Bey emreder, cellat keser.” (TNAS, s. 75)

Eğitim Öğretimle İlgili Meslekler

alim “âlim, bilgin” (< âlim Ar.)

Alim öldi, ilim öldi. “Alim öldü ilim öldü.” (TALD, s. 137)

halıpa “kalfa, ikinci usta, usta” (< halıfe Ar.)

Halıpasız ussa bolmaz, tagsırsız - molla. “Üstatsız usta olmaz, günahsız molla olmaz.” (TALD, s. 284)

okuvçı “öğrenci” (< ok+u+v+ç¹⁵)

Okacak bolsañ, okuvçı tapın. “Okuyacaksan, öğrenci bul.” (TNAS, s. 268)

şâgirt “öğrenci, kalfa, çırak” (< şâgird Fa.)

Şâgirt bolmadık, halıpa-da bolmaz. “Öğrenci (çırak) olmayan, öğretmen (usta) olmaz.” (TALD, s. 387)

Haberleşme, İletişim ve Diplomasiyle İlgili Meslekler

dilmaç “tercüman, dilmaç” (< tıl+maç KB)

Dilmaç öz cogabını özi tapar. “Tercüman kendi cevabını kendi bulur.” (TNAS, s. 114)

ilçi “elçi” (äl+çi, ilçi ET > il+çi KB)

Yaramaz ilçi yamanlık getirir, akıllı ilçi - amanlık. “Kötü elçi kötülük getirir, akıllı elçi esenlik.” (TALD, s. 427)

ulag “ulak” (ulağ EUTS > ulag DLT)

Garındaşın yamanlanıñ cezasını il berer, ulagını yamanlanıñ cezasını yol berer. “Akrabasını kötöleyenin cezasını halk verir, ulağını kötöleyenin cezasını yol verir.” (TA, s. 16)

Su İşleriyle İlgili Meslekler

mirap “bir şehrin su işlerine bakan kimse” (< mîr-âb Fa.)

Atañ mirap bolsa da (bolandan), yerin oy bolsun (Atañ mirap bolandan, yerin pes de bolsun.) “Baban mirap olsa da yerin alçak olsun.” (TNAS, s. 44)

Sanatla İlgili Meslekler

şahır “şair” (< şâ'ir Ar.)

Batırın üstüne batır gelse, batırlığı şaya, şahırın üstüne şahır gelse, şabırlığı şaya. “Kahramanın üstüne kahraman gelirse kahramanlığı gider, şairin üstüne şair gelirse şairliği gider.” (TA, s. 31)

oyunçı “oyuncu” (< öy-(u)n+cu¹⁶)

Oyunçı utulanını bilse yagsı. “Oyuncu yendiğini bilse iyi.” (TNAS, s. 273)

darbaz “cambaz” (< dâr-bâz Fa.)

İki darbaz bir yüpdä oynamaz. “İki cambaz bir ipde oynamaz.” (TALD, s. 301)

Esnaf ve Zanaatkârlıkla İlgili Meslekler

ussa / usta “usta” (< üstâ, üstâd Fa.)

İş köp – kömür az, ussa köp – demir az. “İş çok kömür az, usta çok demir az.” (TALD, s. 309)

Usta ber de elin çek, molla ber de dilin çek. “Ustaya ver de elini çek, mollaya ver de dilini.” (THEH, s. 42)

ökde: “usta”

Ökde ökdâni görende, ayağı tibirdep. “Usta ustayı görünce ayağı titrer.” (TALD, s. 347)

Gıda ve Beslenmeyle İlgili Meslekler

degirmençi¹⁷ “değirmenci” (< tek- ‘dönmek’+ -ir- ‘döndürmek, çevirmek’+ men¹⁸+çi)

Her kimiñ bir derdi bar, degirmençiñ derdi suv. “Herkesin bir derdi var, değirmencinin derdi su.” (TALD, s. 291)

gassap “kasap” (< kaşşâb Ar.)

Gassap tanışına süyke berer. “Kasap tanıdığına kemik verir.” (TALD, s. 244)

¹⁵ KBS, s. 620.

¹⁶ KBS, s. 644.

¹⁷ tægirmän (EUTS) > tegirmen (DLT). EUTS, s. 231; DLT, s. 866.

¹⁸ KBS, s. 272.

yağçı “yağcı” (< yağ+çı)

Yağçı yağdırar, kayı gaydırar. “Yağcı yağdırır, kayı kaydırır.” (TNAS, s. 344)

Giyim ve Tekstille İlgili Meslekler

ädikçi¹⁹ “edikçi, ayakkabıcı” (etük+çi DLT > etük+çi KB)

Ädikçiden gulaç boyu gaç, demirçiden - golça boyu. “Ayakkabıcıdan kulaç boyu kaç, demirciden kol boyu (kaç).” (TALD, s. 230)

başmakçı / paşmakçı “ayakkabıcı” (< baş+(m)ak+çı²⁰)

Başña düşse, başmakçı bolarşn. “Başına gelirse, kunduracı bile olursun.” (TFMK, s. 26)

Başa düşen paşmakçı bor. “Başa düşen (gelen) başmakçı olur.” (TALD, s. 160)

tikinçi / dikiñçi “terzi, dikişçi” (< tik-(i)n+çi)

Tikinçiniñ yaragı - iññe bilen sapagı. “Terzinin silahı iğne ile ip.” (TALD, s. 395, TA, s. 128)

Yetimlikeden bay bolsa, ayran bermez içmäge, dikiñçiden bay çaksa, gayçı bermez biçmäge. “Yetim zengin olsa ayran vermez içmeye, terziden zengin çaksa, makas vermez biçmeye.” (TNAS, s. 371)

Günlük Hayat / Ev Eşyası Aletleriyle İlgili Meslekler

küyzegär “çömlekçi” (< küze-ger Ar.+Fa.)

Ya küyzegär batar, ya dümegär. “Ya çömlekçi batar ya ekin eken.” (TNAS, s. 353)

odunçı “oduncu” (odun+çı < otuñ EUTS, DLT)

Odunçı gözi omçada. “Oduncunun gözü ağaçta (kütükte).” (TALD, s. 338, TA, s. 111, TNAS, s. 263)

Güvenlikle İlgili Meslekler

sakçı “nöbetçi, bekçi” (< sak+çı KB)

Gavunu sakçı tükeder. “Kavunu bekçi tüketir.” (TALD, s. 245)

Han yanında sakçıñ bolsa, gara yerde gämiñ yörär. “Han yanında bekçin olursa, karada gemin yürür.” (TA, s. 76)

dervazçı “kaleci, kale nöbetçisi, kapı muhafızı” (< dervâze+çi Fa.+T.)

Garrı dervazçı dara çıkanda ukusu tutar. “Yaşlı kaleci darağacına çıktığında uykusu gelir.” (TNAS, s. 157)

goşçı “bekçi” (< koş+çı²¹)

Nesibe başçz, biz goşçı. “Kader baş, biz bekçi.” (TALD, s. 335)

nöker “nöker, muhafız” (< nöker Moğ.²²)

Bayñ başma gulu yeter, begiñ başma nökeri. “Zenginin başına kölesi yeter, beyin başına muhafızı.” (TNAS, s. 73)

garavul “bekçi” (kara- ‘bakmak’ + gul > kara-vul Moğ.²³)

Durnadan garavul goysañ, depäñden gıkuluk gitmez. “Turnadan bekçi koysan, başından gürültü gitmez.” (TNAS, s. 124)

Askerlikle İlgili Meslekler

mergen “atıcı, okçu, nişancı” (< mergen Moğ.)

¹⁹ ätik: edik, ayakkabı, terlik, çizme. EUTS, s. 78; etik, etük: pabuç, edik, mest, çizme. DLT, s. 648-649.

²⁰ KBS, s. 120.

²¹ TDES, s. 429.

²² TDES, s. 496.

²³ KBS, s. 466; ÖTS, s. 2426

Mergen avda belli, *geplemsek* - *davda* (*davada*, *cencelde*). “Nişancı avda belli olur, geveze tartışmada.” (TNAS, s. 252)

Binicilikle İlgili Meslekler

çapıksuvar “at yarışçısı, cokey” (< çâbü-k-süvâr Fa.)

At oğlan (*çapıksuvar*) *eşegi hem çapar*. “At oğlan (Jokey) eşegi de koşturur.” (TFMK, s. 23)

Madencilikle İlgili Meslekler

demirçi “demirci” (tâmir+ci EUTS > temür+çi DLT > temür+çi KB)

Demirçiniñ atı nalsız, ädikçiniñ-ädigi. “Demircinin atı nalsız, ayakkabıcının çizmesi.” (TA)

Sporla İlgili Meslekler

pälvan “pehlivan” (< pehlevân Fa.)

Gaharımı yuvdan -pälvan. “Kahrımı gizleyen pehlivandır.” (TA, s. 88)

böke “pehlivan” (< böke Moğ.²⁴)

Yıkalsañ-da bökedden yıkıl. “Yenilirsən de pehlivana yenil.” (TFMK, s. 73)

Dilencilikle İlgili Meslekler

geday “dilenci” (< gedâ Fa.)

Gedaya borçlu bolma, ya toyda dilär, ya bayramda. “Dilenciye borçlu olma, ya düğünde ister ya bayramda” (TALD, s. 248)

gedayçılık “dilencilik” (< gedâ+çı+lık Fa.+T.+T.)

Gedayçılığa da gurp gerek. “Dilencilige de güç gerek.” (TNAS, s. 167)

gedaylık “dilencilik” (< gedâ+lık Fa.+T.)

İşsizlik ya gedaylığa elter, ya-ogruluga. “İşsizlik ya dilencilige iter, ya da hırsızlığa.” (TA, s. 82)

dilegçi “dilenci” (< dile-g+çi)

Dilegçiniñ garmı doysa-da, gözi doymaz. “Dilencinin karnı doysa gözü doymaz.” (TA, s. 51, TNAS, s. 113)

Falcılıkla İlgili Meslekler

palçı “falcı” (< fâl+çı Ar.+T.)

Palçı yalançı. “Falcı yalancı.” (TALD, s. 359, TNAS, s. 287)

Meşru Olmayan Meslekler

galtaman “eşkîya, çapulcu” (< ƣaltabân Fa.)

Galtaman garrasa yalançı bolar, bürgüt garrasa – sıçançı. “Çapulcu (eşkîya) yaşlansa yalancı olur; kartal yaşlansa sıçancı olur.” (TALD, s. 236)

garakçı “haydut, yol kesen, eşkîya” (< gara-k+çı)

Garakçı topardan ayrılmanı sançar. “Haydut gruptan ayrılanı yakalar.” (TALD, s. 238)

*ogrı*²⁵ “hırsız” (ogrı EUTS > ogrı DLT)

Ogrıñ yol bir, kongıñ yol yüz. “Hırsızın yolu bir, izlemenin (yakalamanın) yolu yüz.” (TALD, s. 342)

İl ogrusız bolmaz, dag – börüsiç. “Ülke hırsızsız olmaz, dağ kurtsuz.” (TALD, s. 306, TFMK, s. 51, TA, s. 146)

ogurlık “hırsızlık” (< og(u)r-u+lık)

²⁴ KBS, s. 172.

²⁵ ogrı, ogrı < og(u)r-u.

Oğlanlı öyde ogurluk yatmaz. “Oğlanlı evde hırsızlık olmaz.” (TALD, s. 340)

Ogurluk eden uyalmaz, üstüne gelen uyalar. “Hırsızlık eden utanmaz, üstüne gelen (yakalayan) utanır.” (TALD, s. 343)

ogurluk “hırsızlık” (<ogri+luk DLT)

Ogurluk eden uyalmaz, üstüne gelen uyakalar. “Hırsızlık eden utanmaz, hırsızlığı suçüstünde yakalayan utanır.” (TALD, s. 342)

Müzikle İlgili Meslekler

dovulçı “davulcu” (<tabl+çı Ar.+T.)

Gıza erk berilse, ya dovulça barar, ya surnayça. “Kıza güç (kendi hâline bırakılsa) verilse, ya davulcuya ya zurnacıya varır.” (TALD, s. 257)

surnayçı “zurnacı” (<surnây+çı Fa.+T.)

Nagara döveniñ surnayçıdan babarı bar. “Davul çalanın zurnacıdan haberi yok.” (TNAS, s. 259)

*bagşı*²⁶ “türkücü, saz şairi, halk ozanı” (<baḥşı, baḫşı EUTS)

Her işiñ hayrı yağsıdır, toyuñ bezegi bagşıdır. “Her işin hayrı iyidir, düğünün süsü türkücüdür.” (TALD, s. 289)

Bagşıñki hay bilen, mollañki vay bilen (geçer). “Ozanınki hay ile, hocanınki vay ile (geçer).” (TFMK, s. 25)

Eğlence Hayatıyla İlgili Meslekler

orramsı “fahişe” (<rūspī Fa.)

Ogrı hem özjüne osar, orramsı hem. “Hırsız da kendini haklı görür, fahişe de.” (TFMK, s. 58)

celep “fahişe” (<celeb Fa.)

Bosağası altından bolsa da, celep beley yene de almit islär. “Eşiği altından da olsa fahişe kadın yine de hakkını ister.” (TNAS, s. 90)

Sonuç

Türkmen atasözlerinde aynı meslek adının ses değişikliğine uğramış şekilleri hariç toplam 97 meslek adı tespit edilmiştir. Atasözlerinde geçen meslekler dışında Türkmençe sözlüklerden ise 460 meslek adı derlenmiştir. Bu sayıya atasözlerinde rastlanılan meslek adları dâhil değildir.

Meslek adlarının en fazla geçtiği gruplar yöneticilik, ticaret, taşımacılık ve yardımcı hizmetler, güvenlik, hayvancılık ve tarımdır. Bu gruplarda yöneticilikle ilgili 11, ticaretle ilgili 8, taşımacılık ve yardımcı hizmetlerle ilgili 6, tarımla ilgili 4, güvenlik ve hayvancılıkla ilgili 5 meslek adı bulunmaktadır. Türkmen atasözlerinde diğerlerine nazaran bu grupların ön plana çıkmasının sebebi yine atasözleri üzerinden mesleklere yönelik sosyo-kültürel açıdan yapılacak bir çalışmayla daha iyi açıklanabilir.

Türkmen atasözlerinde Türkçe kökenli 34 meslek adı belirlenmiştir. Kökeni Türkçe olanlar dışında Farsça 27, Arapça 18, Farsça+Türkçe 4, Farsça+Türkçe+Türkçe 1, Arapça+Türkçe 2, Arapça+Farsça 3, Moğolca 4 meslek adı saptanmıştır.

Aynı zamanda eski Türklerin kullandığı meslek adlarından bir kısmı aynen ya da bazı farklılıklarla Türkmencede yaşamaktadır. *kadr:* kazı (KB) > kazı (TkmT), *kapı:* kapugçı (KB) > gapıçı (TkmT), *avçı:* abçı, avçı (ET) > avçı, awçı (DLT) > awçı (KB) > avçı (TkmT), *ayakkabı:* etükçi (DLT) > etükçi (KB) > ädikçi (TkmT) vb.

Türkmen Türkçesinde meslek adları türetilirken en çok +çı ve +lık yapım ekleri kullanılmıştır. Atasözlerinde isimden isim yapan +çı ekiyle türetilmiş 35 meslek adına rastlanırken aynı görevdeki +lık ekiyle türetilen 5 meslek adına denk gelinmiştir. Bunların dışında fiilden isim yapan -ıcı (satıcı) ve -vı (satuvcı) ekleriyle birer meslek adı belirlenmiştir.

²⁶ Sansk. bhiksu/Çin. pāk shi > baksı / baḫşı / baḫşı. ÖTS, s. 439.

Türkmen atasözlerinde bazı mesleklerin birden fazla adla karşılandığı dikkati çekmiştir. Örneğin; **çiftçi** sözcüğü için *dayhan, kargır ve mellekeçi* olmak üzere 3 ayrı ad kullanılmıştır. (**doktor**: *lukman, bekim, emçi, tehip*; **usta**: *ökde, ussa, usta*; **pehlivan**: *pâhvan, batır, böke*; **öğrenci**: *okunçı, şâğird*; **satıcı**: *satıcı, satuvca, sövdagâr*; **tüccar**: *bezirgen, tüccar* vb.).

Aynı adlı meslekler arasında ise küçük ses değişiklikleri bulunduğu gözlenmiştir. Terzi anlamına gelen *tikinçi/dikinci* ile çoban anlamındaki *çofan/çopan* bu durumu örnekleyen sözcüklerdir.

Ayrıca Türkmençe deyimlerdeki meslek adlarına da bakılmış fakat atasözlerindeki kadar kayda değer bir sonuç elde edilemediğinden çalışmaya dâhil edilmemişlerdir. Deyimler için Mehmet Kara ve Ahmet Karadoğın'ın hazırladığı “Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Deyimler Sözlüğü” adlı kitap taranmıştır. Bunun sonucunda Türkmençe deyimlerde, atasözleri arasında bulunmayan sadece 2 meslek adı belirlenmiştir. Bunlar; “yayık işçisi, yağcı” manasındaki *cuvazçı* (< *cuvaz+çı* Fa.+T) ve “yüklenici, müteahhit” anlamında kullanılan *potratçı* sözcükleridir.

cuvazçı erkeği yalı “bir yerde dolanıp duran, gözü bağlanmış gibi hiçbir yere gidemeyen –insan için.”

potratçı bolmak “toptan çalışmak.”

Deyimler arasında atasözleriyle ortak olan meslekler *geday* ve *garavul*'dur. *Geday gezmek* deyiminin aynı zamanda dilencilik mesleğini anlatmak için kullanıldığı görülmektedir.

geday gezmek “kapı kapı dolaşarak dilenmek, dilencilik etmek.”

garavula almak “1. nişan almak, gezlemek. 2. gözlem altına almak.”

Etik Beyan

“Türkmen Atasözlerinde Meslek Adları” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayının ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Kaynakça

- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu Z. (2018). *Dîvânı Lugâti't-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (2017). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü/ Atasözleri Sözlüğü-1*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Arat, R. R. (1947). *Kutadgu Bilig I Metin* (3. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Azmun, Y. (1966). *Türkmen halk edebiyatı bakımında*. Reşid Rahmeti Arat İçin. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları. ss. 32-83.
- Beydili (Memmedov), C. (2004). *Atalar sözü*. Bakü: Önder Neşriyat.
- Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygur Türkçesi sözlüğü*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Çeneli, İ. (1986). Türkmen türkçesi sözlüğü. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 26(1982-1983), 29-84.
- Çağbayır, Y. (2007). *Orhun yazıtlarından günümüze Türkiye Türkçesinin sözcük varlığı-Ötüken Türkçe sözlük (a-den 1, j-müt 3)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çınar, A. A. (1996). Türkmenistan halk edebiyatı türleri. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2, 353-370.
- Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, D. (2000). *Edebiyatımızda atasözleri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Doğan, L. (2014). *Türkmen atasözleri (Türkmen nakılları)*. İstanbul: Parafiks Yayınevi.
- Eyüboğlu, İ. Z. (1998). *Türk dilinin etimoloji sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Geldiyev, G. ve Altıyev, A. (2002). *Türkmen Nakılları ve atalar sözü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü –Etimolojik sözlük denemesi- (I-II)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Güner, G. (2010). Kıpçak Türkçesindeki meslek adları üzerine içerik ve yapı bakımından bir sınıflandırma denemesi. *Turkish Studies*, 5(3), 1416-1448.
- Güneş, B. (2016). Kutadgu Bilig'deki meslek ve unvan adlarının derleme sözlüğü'ne yansımaları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4), 1532-1543.
- Kılıç, M. (1996). *Türkmen atasözleri-Türkmen folkloru*. Bursa: Özsan Matbaacılık.
- Kara, M. ve Karadoğın, A. (2014). *Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi deyimler sözlüğü*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Kürenov, S. ve Gümüş, M. (1995). *Türkmen atasözleri*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Şen, S. (2007). *Orhun, Uygur ve Karahanlı metinlerindeki meslekler bağlamında eski Türk kültürü* (Doktora Tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Tekin, T. vd. (1995). *Türkmençe-Türkçe sözlük*. İstanbul: Şafak Matbaacılık.
- TDK (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.

Tez, Z. (2016). *Meslekler tarihi (Eski çağlardan günümüze zanaatsal ve sanatsal uğraşlar)*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Kısaltmalar

Eser Kısaltmaları

TALD: Türkmen Atasözleri (Türkmen Nakılları)

TNAS: Türkmen Nakılları ve Atalar Sözi

TFMK: Türkmen Atasözleri-Türkmen Folkloru

TA: Türkmen Atasözleri

THEH: Türkmen Halk Edebiyatı Hakkında

EUTS: Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü

DLT: Dîvânü Lugâti't-Türk

KB: Kutadgu Bilig

ÖTS: Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı-Ötüken Türkçe Sözlük

KBS: Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü –Etimolojik Sözlük Denemesi

TDES: Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü

Dil Kısaltmaları

ET: Eski Türkçe

TkmT: Türkmen Türkçesi

TT: Türkiye Türkçesi

Azr.: Azeri Türkçesi.

T.: Türkçe

Fa.: Farsça

Ar.: Arapça

Moğ.: Moğolca

EXTENDED ABSTRACT

Oral literary products are a tool in order to see to what extent the Turkish people, who are scattered across different geographies in the world, maintain and sustain their cultural and moral values in cultural terms. They are also ideal for identifying names that are specific to a field. These are the products that are produced by the people and have a national character. However, each type of oral literature has its own characteristics.

The fact that the Turkmens had a late transition to written literature provided them consolidate many products of the oral field. Turkmen folk literature which is a separate value in this respect is a treasure in terms of the proverbs, idioms, folk songs, songs and fairy tales.

Proverbs in Turkmen oral literature are called “nakıl”. Between the proverbs of the Turkmen Turkish and Turkey Turkish, there are partnerships in terms of meaning, subject and form. This partnership will be seen better when we exemplify it from both languages with a proverb. **TkmT** *Bir akmağın guya atan daşını on derviş çıkarıp bilmez. “Bir abmağın attığı taşı on derviş çıkaramaz.”* **TT** *Bir deli kuyuya taş atmış, kırk akıllı çıkaramamış.*

Turkmen Turkish is located in the eastern arm of the Turkish dialects of the Oghuz group (South-West). In this study, based on the proverbs of Turkmen Turkish, professions specific to Turkmens were revealed. As knows, professions have an important place in human life. People need to work and have a profession in accordance with the requirements of their lives Professions within the scope of economic activities emerged with the existence of human beings and has been diversified to the present day in accordance with the needs of people. In this respect, the professions of a society are a precursor of the political, social and economic life of the society, just like oral literature products.

Professions compiled from Turkmen proverbs are classified under a total of 25 main topics according to their fields of study and then the name which origin is certain is listed next to the language in which it passes. In this way, it is tried to determine what foreign languages are at the forefront in Turkmen Turkish vocabulary.

In Turkmen Turkish, the name of the "profession" is met with the words *hünär, kär, kesp, senet*. There are some similar or same words between the profession names obtained from the Turkmen proverbs the professions in the Old Turkish Period, *Dîvânu Lugâtiât-Türk* and *Kutadgu Bilig*.

For example; In Turkmen, the word "emci" means doctor. This profession name is derived from Turkish languages' derivational affix "+çi" "em" which means "drug". The word encountered in EUTS as "ämçi", in DLT and KB encountered as "emçi" which used in the Turkmen. Again in EUTS as "tämirci", in DLT and KB as "temürçi" in the form of the name of the profession encountered that the sound of "t" at the beginning of the word turns into "d" (demirci) in Turkmen. As seen in the two examples we have shown here and in the study where we give many examples in the separate section, except for some sound changes, there is a similarity in the names of professions.

In this study, except the proverbs, as well as the profession names in Turkmen dictionaries, were also expressed by scanned. However, they were not included in the study. Unlike proverbs, it was noted that there were professional names composed of two words in dictionaries scanned. Some of them are as follows: "*dermanhana işgäri: pharmacist, et satıcı: butcher, birca dellali: stockbroker, yol görkezçisi: guide, ayakgap garalayıcı: shoeshine, biçimci ayal: switchman girl, batrak ayal: capstan women, gice garavult: watchman, yörte habarçısı private correspondent,, cogapkar nobatçı: responsible guard*". The majority of these vocabulary names are in the form of adjective and indefinite noun phrase. In addition to these, there are also profession names in the form of dilemma as "*ogri-cümri: hırsız, vezir-vekil: vezir vekil*".

As a result, in the Turkmen proverbs 97 pieces and in Turkmen dictionaries 460 pieces profession names were reached. The presence of such profession fields shows that Turkmens are active and effective in social and economic terms.

In addition to the words of Turkish origin, identifying the name of the profession from other languages as Persian 27 pieces, Arabic 18 pieces, Mongolian 4 loan reveals that Persian and Arabic languages are more effective in the Turkmen vocabulary.

It is seen that the most "+çi" derivational affix of Turkish language is used in the names of professions mentioned in the Turkmen proverbs. As in Turkey Turkish, in Turkmen Turkish, this affix is to nominalize the name of the profession by adding to the names. Also, derivational affix of "lik" in the same task is among the attachments used in the construction. On the other hand, since it was added to the verbs, there was an profession name derived from the "ıcı" and "vcı" appendices in a separate category.

Finally, there are examples in Turkmens where profession is met with at least two and at most four names. However, this does not apply to every profession. For example, the words mentioned in Turkmen proverbs as "lukman, hekim, emçi, tebip" means "doctor". There are only minor phonetic differences some are among the same profession names (*çofan/çopan vb.*).